

การจัดการเรียนการสอนในระดับอุดมศึกษาอย่างมีประสิทธิภาพ

เรณูมาศ มาอุ่น*

นักวิชาการอิสระ

*e-mail: ranumas_pu@hotmail.com

บทนำ

พันธกิจหลักที่สำคัญของสถาบันอุดมศึกษาหรือมหาวิทยาลัยในฐานะที่เป็นขุมปัญญาของสังคมที่เป็นพันธกิจที่ยอมรับในระดับสากลมี 4 ประการ คือ

1. การผลิตบัณฑิตที่มีคุณภาพ เพื่อพัฒนากำลังคนในระดับสูงให้กับ สังคม ประเทศชาติ
2. การวิจัย เพื่อสร้างสรรค์องค์ความรู้สู่ความเป็นเลิศทางวิชาการ
3. การบริการทางวิชาการแก่สังคม เพื่อสร้างสรรค์จรรโลงให้สังคมเจริญก้าวหน้าและพัฒนาคุณภาพชีวิตของคนในสังคม โดยใช้วิชาการขั้นสูงเป็นพื้นฐาน
4. การทำนุบำรุงศิลปวัฒนธรรม เพื่อคงความเป็นเอกลักษณ์แห่งชาติไทย

ในการดำเนินพันธกิจหลักของมหาวิทยาลัยดังกล่าวข้างต้นผู้ที่มีความสำคัญที่สุดที่จะทำให้บรรลุเป้าหมายของพันธกิจได้ก็คือ “อาจารย์” ที่จะต้องปฏิบัติพันธกิจทั้ง 4 ด้านควบคู่กันไป ในสัดส่วนที่เหมาะสม

ในบทความนี้จะเสนอรายละเอียดเฉพาะการจัดการเรียนการสอน เพื่อผลิตบัณฑิต ซึ่งจัดว่าเป็นหน้าที่หลักที่มีความสำคัญมากที่สุดของอาจารย์มหาวิทยาลัย ในประเด็นที่สำคัญดังต่อไปนี้

(1) ธรรมชาติของการจัดการเรียนการสอนในระดับอุดมศึกษา (2) หลักสูตรระดับอุดมศึกษา และ (3) การจัดการเรียนการสอนในระดับอุดมศึกษาอย่างมีประสิทธิภาพ (3.1) วัฏจักรการศึกษากับการเรียนการสอนในระดับอุดมศึกษา (3.2) การออกแบบการสอนและการวาง

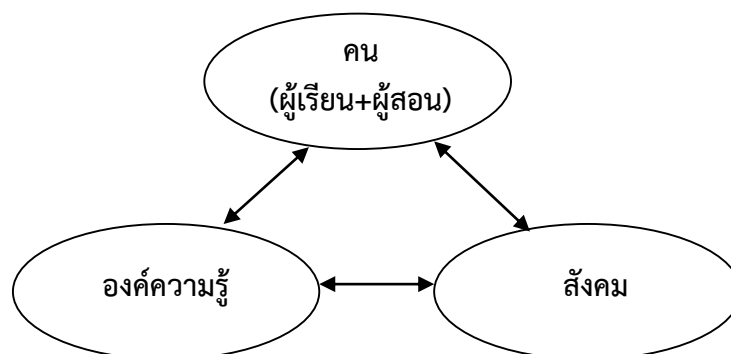
แผนการสอน (3.3) การประเมินการสอน และ (3.4) รูปแบบการสอนและวิธีการสอนสำหรับอุดมศึกษา

ธรรมชาติของการจัดการเรียนการสอนในระดับอุดมศึกษา

ในการจัดการเรียนการสอนในระดับอุดมศึกษา ได้อย่างมีประสิทธิภาพนั้น อาจารย์ผู้สอน จำเป็นต้องมีความรู้ความเข้าใจพื้นฐานเกี่ยวกับธรรมชาติของการจัดการศึกษาหรือการจัดการเรียนการสอนในระดับอุดมศึกษา ซึ่งมีลักษณะเฉพาะและแตกต่างจากการจัดการเรียนการสอนในระดับอื่น โดยประเด็นสำคัญที่อาจารย์ผู้สอนต้องเข้าใจเป็นเบื้องต้น ได้แก่ จุดมุ่งหมายของการอุดมศึกษา ธรรมชาติของผู้เรียนในระดับอุดมศึกษา และหลักสูตรระดับอุดมศึกษา เพื่อให้สามารถเชื่อมโยงเข้าไปสู่การจัดการเรียนการสอนในระดับนี้ได้มีประสิทธิภาพ

ธรรมชาติและจุดมุ่งหมายของการอุดมศึกษา

การศึกษาไม่ว่าจะเป็นของสังคมใด ประเทศใด จัดเป็นการศึกษาที่มีลักษณะเป็นสากล ที่เป็นการจัดการที่มุ่งเน้นการพัฒนาคน โดยเฉพาะเป็นการจัดการศึกษาให้กับคนที่กำลังจะเป็นผู้ใหญ่หรือเป็นผู้ใหญ่แล้ว เพื่อออกไปพัฒนาสังคม ประเทศชาติ เมื่อพิจารณาในลักษณะดังกล่าวจะเห็นได้ว่า ธรรมชาติของการจัดการเรียนการสอนในระดับอุดมศึกษานั้น มีองค์ประกอบที่สัมพันธ์กัน 3 องค์ประกอบคือ คน องค์ความรู้และสังคม โดยองค์ประกอบทั้งสามจะมีความสัมพันธ์ซึ่งกันและกัน (รูปที่ 1)

รูปที่ 1 ธรรมชาติของการจัดการเรียนการสอนในระดับอุดมศึกษา มี 3 องค์ประกอบที่สัมพันธ์กัน ได้แก่ คน สังคมและองค์ความรู้

จุดมุ่งหมายของการอุดมศึกษาตามหลักสากล

จากลักษณะธรรมชาติของการอุดมศึกษาดังกล่าวข้างต้น จะเห็นได้ว่าสถาบันอุดมศึกษา (หรือมหาวิทยาลัย) จะต้องทำหน้าที่เกี่ยวกับ “คน” “องค์ความรู้” และ “สังคม” ดังนั้น จุดมุ่งหมายของการอุดมศึกษาจึงได้กำหนดตามหลักสากล ในรูปแบบของพันธกิจหลักของสถาบันอุดมศึกษา คือ การผลิตบัณฑิต (การจัดการเรียนการสอน) การวิจัย (สร้างองค์ความรู้สู่ความเป็นเลิศทางวิชาการ) และการบริการวิชาการ (เพื่อใช้องค์ความรู้พัฒนาสร้างสรรค์ จรรโลงสังคม) ซึ่งได้กล่าวรายละเอียดแล้วในบทนำ

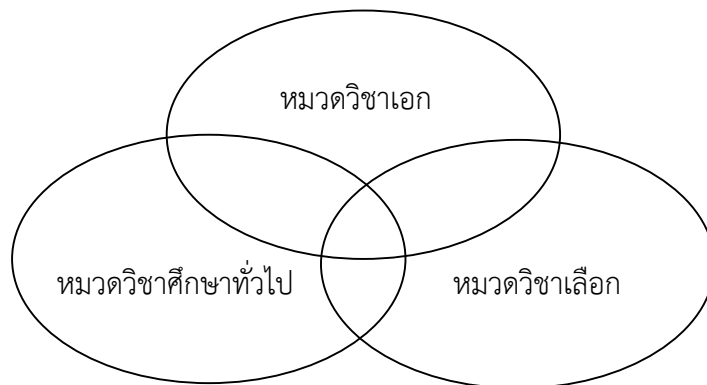
หลักสูตรอุดมศึกษา

การศึกษาในระดับอุดมศึกษาไม่ใช่การศึกษาภาคบังคับแต่เป็นการศึกษาเพื่อพัฒนากำลังคนชั้นสูง ที่มีความรู้ความสามารถเฉพาะทาง (เช่น แพทย์ พยาบาล นักกฎหมาย วิศวกร นักบัญชี ฯลฯ) ควบคู่กันไปกับการพัฒนาให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ ในลักษณะเช่นนี้ หลักสูตรในระดับอุดมศึกษา ในระดับปริญญาตรี จึงมีโครงสร้างหลักสูตรและองค์ประกอบหลักสูตรดังนี้

(1) โครงสร้างหลักสูตร ได้แก่ จำนวนหน่วยกิต รวมตลอดหลักสูตร จำนวนหน่วยกิตในแต่ละหมวดวิชา ต้องเป็นไปตามเกณฑ์มาตรฐานหลักสูตรที่สำนักคณะกรรมการการอุดมศึกษา (สกอ.) ได้กำหนดไว้ในปี 2548

(2) องค์ประกอบของหลักสูตร ประกอบด้วย 3 หมวดวิชา คือ (2.1) หมวดวิชาศึกษาทั่วไป (General Education) มีจุดมุ่งหมายเพื่อพัฒนาผู้เรียนให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ (2.2) หมวดวิชาเฉพาะ (Specialized Education) เป็นส่วนสำคัญของหลักสูตร ที่เน้นเพื่อพัฒนาคนและสังคมในแต่ละสาขาวิชา (2.3) หมวดวิชาเลือกตามความสนใจและเสริมสร้างประสบการณ์ (Exploratory and Enrichment Education) มีจุดมุ่งหมายเพื่อเปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้เรียนวิชาที่สนใจนอกเหนือจากวิชาในสาขาวิชาชีพ และวิชาในหมวดศึกษาทั่วไป รวมทั้งรายวิชาอื่น ๆ ที่ช่วยเสริมสร้างประสบการณ์ให้กับผู้เรียน

องค์ประกอบของหลักสูตรทั้ง 3 หมวดวิชาดังกล่าว จะมีบางส่วนที่ซ้อนกันอยู่ในลักษณะของวิชาหรือเนื้อหาวิชา และมีบางส่วนที่แยกจากกัน (รูปที่ 2)

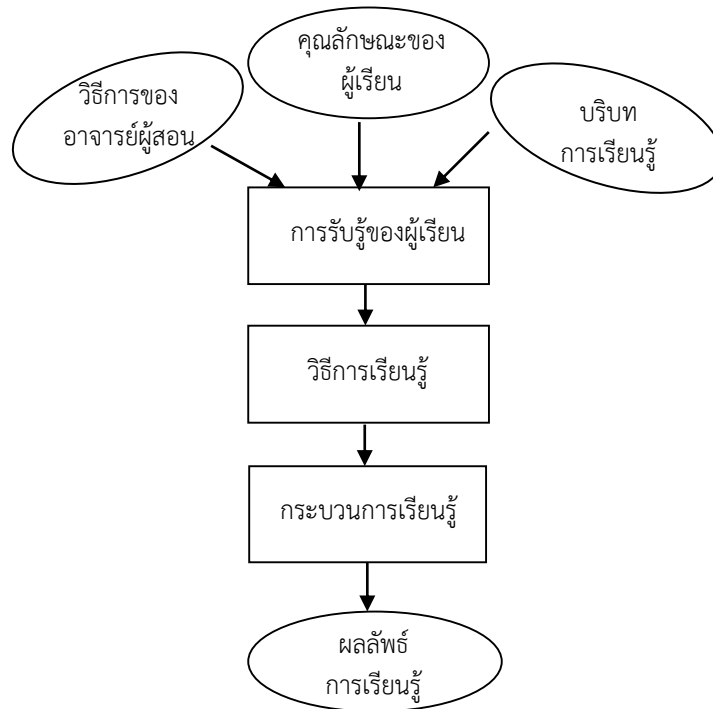
รูปที่ 2 องค์ประกอบของหลักสูตรทั้ง 3 หมวดวิชาจะมีส่วนที่ซ้อนกันและส่วนที่แยกจากกัน

หลักสูตรระดับบัณฑิตศึกษา

เป็นหลักสูตรที่ประกอบด้วยประสบการณ์ทางวิชาการเฉพาะด้าน ขั้นสูงที่ลุ่มลึก เพื่อความเป็นนักวิชาการชั้นสูงในสาขาวิชานั้น ๆ ของผู้เรียน โดยมุ่งหวังให้ผู้สำเร็จการศึกษาในระดับนี้ สามารถสร้างองค์ความรู้ใหม่ได้ด้วยตนเองจากการค้นคว้าวิจัย และสามารถนำองค์ความรู้นั้นไปใช้ประโยชน์ในการพัฒนาสังคมประเทศชาติ ดังนั้น หลักสูตรระดับบัณฑิตศึกษาจึงไม่มีหมวดวิชาศึกษาทั่วไป เพราะผู้เรียนในระดับนี้เป็นผู้ใหญ่ที่สมบูรณ์แล้ว นอกจากนั้น อาจมีหรือไม่มีหมวดวิชาที่เสริมสร้างประสบการณ์ให้กับผู้เรียนก็ได้ กล่าวโดยสรุปได้ว่า หลักสูตรในระดับอุดมศึกษา

มีลักษณะเฉพาะและแตกต่างจากหลักสูตรการศึกษาในระดับอื่น โดยเป็นการพัฒนาผู้เรียนและสร้างกำลังคน ที่สอดคล้องกับความต้องการในการพัฒนาประเทศ ทั้งยังสอดคล้องกับการพัฒนาคน และคุณภาพของผู้เรียนอีกด้วย

ผู้เรียนในระดับอุดมศึกษา เป็นผู้ที่กำลังจะเป็นผู้ใหญ่และผู้ที่เป็นผู้ใหญ่เต็มตัวแล้ว จึงเป็นผู้ที่มีวุฒิภาวะสูงและมีความรับผิดชอบสูง โดยทั่วไปแล้วผู้เรียนในระดับอุดมศึกษาจะมีวิธีการเรียนรู้ (Approaches to Learning) ที่แตกต่างกันไป แต่มีปัจจัยบางประการที่ส่งผลต่อการเรียนรู้ และส่งผลต่อผลลัพธ์การเรียนรู้ (รูปที่ 3)

รูปที่ 3 ปัจจัยบางประการและขั้นตอนที่ส่งผลต่อการเรียนรู้และผลลัพธ์การเรียนรู้

ปัจจัยที่ส่งผลต่อการเรียนรู้ของผู้เรียน

1. คุณลักษณะของผู้เรียน สิ่งที่ต้องพิจารณาทางด้านคุณลักษณะของผู้เรียน ได้แก่ ความแตกต่างระหว่างบุคลิกของผู้เรียน ประสบการณ์การเรียนรู้ในอดีต และความเข้าใจพื้นฐานเกี่ยวกับเนื้อหาวิชาที่กำลังจะเรียน
2. บริบทในการเรียนรู้ ได้แก่ การบริหารจัดการหลักสูตรและรายวิชารวมทั้งลักษณะและประเภทของหลักสูตร
3. ลักษณะและวิธีการของอาจารย์ผู้สอน ได้แก่ บุคลิกภาพ คุณลักษณะประสบการณ์และคุณวุฒิของอาจารย์ผู้สอน รูปแบบและวิธีการสอน และวิธีการบริหารจัดการรายวิชา

วิธีการเรียนรู้ของผู้เรียนในระดับอุดมศึกษา

วิธีการเรียนรู้ของผู้เรียนในระดับอุดมศึกษาที่พบโดยทั่วไป มี 3 วิธีการ คือ

1. Surface Approach เป็นวิธีการเรียนรู้ที่เกิดจากการกระตุ้นให้เกิดความต้องการที่จะสอบให้ผ่านวิชานั้น ซึ่งเกิดจากการกลัวตก และมักเกิดในผู้เรียนที่มีความนับถือตนเอง (Self-Esteem) และความเชื่อมั่นในตนเอง (Self-Confidence) ต่ำ วิธีการเรียนรู้แบบนี้มักใช้กระบวนการเรียนรู้ที่เน้นการแสวงหาข้อมูล และใช้เครื่องช่วยให้ความจำ ดังนั้นผลการเรียนรู้ (Learning Outcome) เกิดจากกระบวนการเรียนรู้ที่เป็นการแสวงหาข้อมูลและความจำ

2. Deep Approach เกิดจากความสนใจในเนื้อหาสาระของรายวิชาที่เรียน และความต้องการที่จะกระทำสิ่งที่มีความหมาย รวมทั้งการตีความจากองค์ความรู้ในวิชานั้น ๆ ผู้เรียนมีความตั้งใจที่จะให้เกิดความรู้ความเข้าใจอย่างลึกซึ้ง ซึ่งกระบวนการเรียนรู้ที่บรรลุเป้าหมายการเรียนรู้ดังกล่าว มีหลากหลาย ตั้งแต่การศึกษาค้นคว้าด้วยตนเอง ไปจนถึงการเรียนรู้ร่วมกับผู้เรียนในสาขาวิชาต่าง ๆ ในลักษณะของการเรียนแบบร่วมมือ (Cooperative Learning) การจะใช้กระบวนการเรียนรู้แบบใดนั้น ขึ้นอยู่กับลักษณะของวิชานั้น ๆ และคุณลักษณะของผู้เรียน

3. Strategic Approach เป็นวิธีการเรียนรู้ที่ใช้กระบวนการเรียนรู้ มีลักษณะใกล้เคียงกับ 2 วิธีการดังกล่าวข้างต้น โดยความแตกต่างอยู่ที่แรงจูงใจและความตั้งใจของผู้เรียน ซึ่งก่อให้เกิดผลลัพธ์การเรียนรู้โดยขึ้นกับตัวผู้เรียนและรายวิชานั้น ๆ

ผลลัพธ์การเรียนรู้ (Learning Outcome)

ผลลัพธ์การเรียนรู้ พิจารณาได้ 2 ลักษณะ คือ

1. ผลลัพธ์ในเชิงปริมาณของการเรียนรู้ (Quantity of Learning) ผู้เรียนเรียนแล้วเกิดการเรียนรู้มากขึ้นแค่ไหน และบรรลุจุดมุ่งหมายของการเรียนรู้มากขึ้นแค่ไหน
2. ผลลัพธ์ในเชิงคุณภาพของการเรียนรู้ (Quality of Learning) ผู้เรียน เรียนแล้วเกิดการเรียนรู้ในระดับใด ผลลัพธ์การเรียนรู้ที่คาดหวังในระดับมหาวิทยาลัย ควร

เป็นการเรียนรู้ในระดับการวิเคราะห์ และสังเคราะห์องค์ความรู้ใหม่ด้วยตัวผู้เรียนเอง

ความเป็นจริงในปัจจุบันพบว่าวิธีการสอนข้อกำหนดหลักสูตรวิธีการวัดและการประเมินผลการเรียนรู้เป็นปัจจัยสำคัญที่ยับยั้งวิธีการเรียนรู้แบบ Deep Approach ความรู้ความเข้าใจพื้นฐานสำหรับอาจารย์ผู้สอนดังกล่าวข้างต้น จะช่วยให้อาจารย์ผู้สอนสามารถจัดการเรียนการสอนได้อย่างมีประสิทธิภาพ

การจัดการเรียนการสอนในระดับอุดมศึกษาอย่างมีประสิทธิภาพ

การจัดการเรียนการสอนอย่างมีประสิทธิภาพ หมายถึง การจัดการเรียนการสอนที่เป็นไปตามเกณฑ์ประสิทธิภาพดังนี้

1. บรรลุจุดมุ่งหมาย หมายถึงการจัดการเรียนการสอนที่สามารถทำให้ผู้เรียนบรรลุจุดมุ่งหมายของการเรียนรู้ได้ โดยการเรียนรู้ในชั้นสูง คือ ชั้นการวิเคราะห์ สังเคราะห์ ประยุกต์ใช้และการประเมินค่า
2. ทันตามกำหนดเวลา หมายถึง การจัดการเรียนการสอนได้ตามกำหนดเวลาที่ได้กำหนดไว้ โดยสามารถสอนได้ครบถ้วนตามเนื้อหาสาระ
3. ประหยัด หมายถึง การจัดการเรียนการสอนโดยใช้ทรัพยากรทุกอย่างอย่างประหยัดและคุ้มค่า

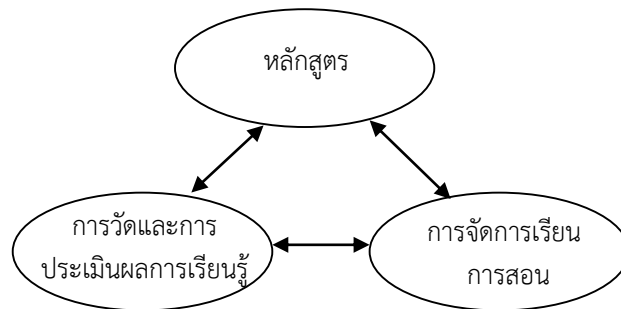
4. เกิดผลลัพธ์การเรียนรู้ที่มีคุณภาพ ทั้งเชิงปริมาณ ละคุณภาพ (ดังรายละเอียดข้างต้น)

5. ทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องมีความสุข หมายถึง ทั้งฝ่ายผู้เรียนและฝ่ายอาจารย์ผู้สอนมีความสุขในการเรียนและได้สอน ได้มีปฏิสัมพันธ์ที่ดีต่อกัน มีบรรยากาศการเรียนการสอนอย่างเป็นกัลยาณมิตร มีความสัมพันธ์ที่ดีระหว่างผู้เรียนกับผู้สอนในลักษณะของความสัมพันธ์แบบ “ครู-ศิษย์”

ในการจัดการเรียนการสอนอย่างมีประสิทธิภาพดังกล่าวนี้อาจารย์ผู้สอนจะต้องมีความรู้ ความเข้าใจและมีความสามารถในการดำเนินการในประเด็นต่อไปนี้ (1) วงจรการศึกษากับการจัดการเรียนการสอนในระดับอุดมศึกษา (2) การออกแบบการสอน การวางแผนการสอนและการประเมินผลการสอน และ (3) การจัดการเรียนการสอนโดยใช้รูปแบบและวิธีการสอนที่เหมาะสมในระดับอุดมศึกษา

วัฏจักรการศึกษากับการจัดการเรียนการสอนในระดับอุดมศึกษา

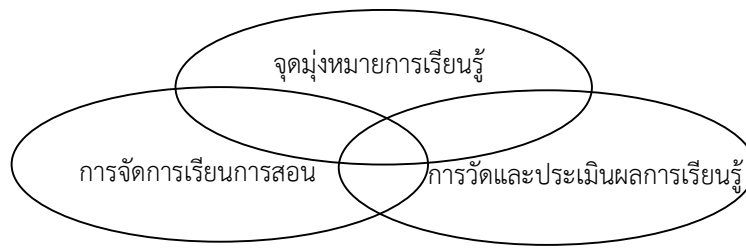
วัฏจักรการศึกษาในระดับอุดมศึกษา ประกอบด้วยองค์ประกอบที่สำคัญ 3 ประการ คือ หลักสูตร การจัดการเรียนการสอน และการวัดและประเมินผลการเรียนรู้ โดยองค์ประกอบทั้ง 3 ประการนั้น มีความสัมพันธ์ซึ่งกันและกัน (รูปที่ 4)

รูปที่ 4 วัฏจักรการศึกษาในระดับอุดมศึกษา ประกอบด้วย 3 องค์ประกอบที่สำคัญ คือ หลักสูตร การจัดการเรียนการสอน และการวัดและการประเมินผลการเรียนรู้

จากวัฏจักรการจัดการการศึกษา จะเห็นได้ว่าการจัดการเรียนการสอน เป็นองค์ประกอบที่สำคัญของวัฏจักรการศึกษา ซึ่งในความเป็นจริงแล้ว การจัดการเรียนการสอนนั้น เป็นการนำหลักสูตรมาสู่การปฏิบัติ (Implementation) และการวัดและการประเมินผลการเรียนรู้ เป็นการตรวจสอบว่าการจัดการเรียนการสอนนั้นบรรลุเป้าหมายหรือไม่อย่างไร

การจัดการเรียนการสอน ประกอบด้วยองค์ประกอบที่สำคัญ 3 ประการ คือ จุดมุ่งหมายการเรียนรู้ (Learning Objectives) กระบวนการเรียนการสอน (Learning-Teaching Process) และการวัดและการประเมินผลการเรียนรู้ (Evaluation) ซึ่งองค์ประกอบทั้ง 3 ประการนี้มีบางส่วนที่ทับซ้อนกัน และมีบางส่วนที่เป็นอิสระจากองค์ประกอบอื่น (รูปที่ 5)

รูปที่ 5 องค์ประกอบที่สำคัญ 3 ประการได้แก่ จุดมุ่งหมายการเรียนรู้ การจัดการเรียนการสอน และการวัดและประเมินผลการเรียนรู้ ซึ่งจะมีบางส่วนทับซ้อนกัน

ในส่วนต่อไปนี้จะนำเสนอรายละเอียดเฉพาะการจัดการเรียนการสอน เพื่อให้อาจารย์ผู้สอนสามารถนำไปใช้ในการจัดการเรียนการสอนได้อย่างมีประสิทธิภาพ

การออกแบบการสอน (Instructional Design)

ในช่วงเวลาหลายสิบปีที่ผ่านมา การจัดการเรียนการสอนมักใช้รูปแบบการจัดการเรียนการสอนที่เน้นครูเป็นศูนย์กลาง (Teacher-Centered Approach) ซึ่งการจัดการเรียนการสอนในลักษณะนี้ ยังไม่ได้ช่วยให้ผู้เรียนได้เรียนรู้อย่างเต็มศักยภาพ และไม่ก่อให้เกิดผลลัพธ์การเรียนรู้ตามจุดมุ่งหมายอย่างแท้จริง ในปัจจุบันจึงได้

เกิดแนวคิดเกี่ยวกับการจัดการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง (Student-Centered Approach) โดยคาดหวังว่ารูปแบบนี้จะช่วยให้ผู้เรียนได้เกิดการเรียนรู้อย่างเต็มศักยภาพและบรรลุจุดมุ่งหมายของการเรียนรู้อย่างแท้จริง

เพื่อให้เกิดความเข้าใจอย่างชัดเจนเกี่ยวกับรูปแบบการจัดการเรียนการสอนทั้ง 2 รูปแบบดังกล่าว พร้อมทั้งเห็นความแตกต่าง จึงเสนอการเปรียบเทียบความแตกต่างของทั้ง 2 รูปแบบ (ตารางที่ 1)

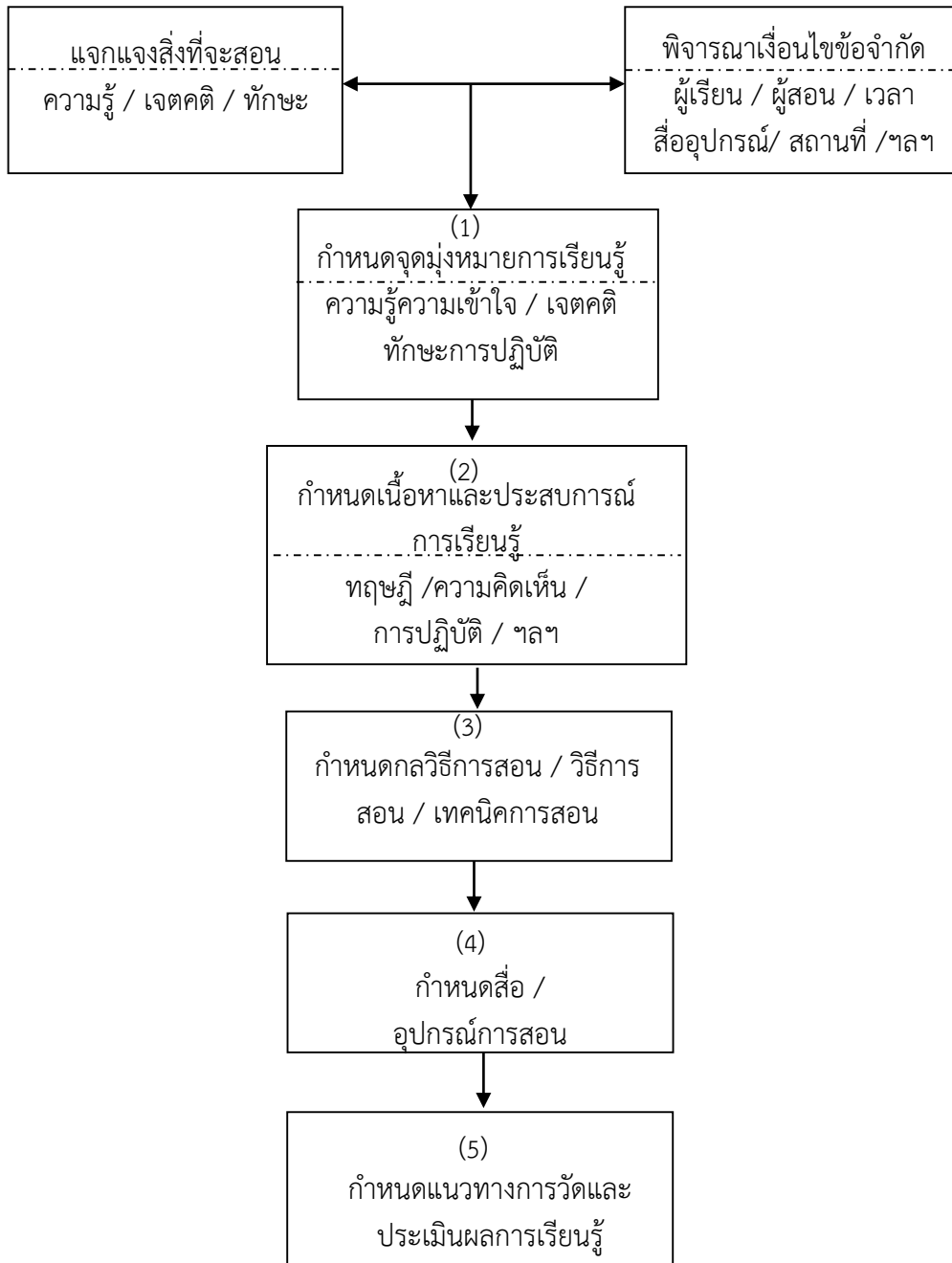
ตารางที่ 1 ความแตกต่างระหว่างการจัดการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลางกับการจัดการเรียนการสอนแบบผู้สอนเป็นศูนย์กลาง

การจัดการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง (Student-Centered Approach)	การจัดการเรียนการสอนแบบดั้งเดิม (Teacher-Centered Approach)
1. ผู้เรียนมีความรับผิดชอบและบทบาทสำคัญ (Active Role) ในการวางแผนการเรียน ปฏิสัมพันธ์กับผู้สอนและผู้เรียนคนอื่น ๆ การศึกษา ค้นคว้า วิจัยและการประเมินผลการเรียนรู้	1. ผู้เรียนมีบทบาทน้อยมาก ส่วนใหญ่เป็นผู้รับ (ฟังบรรยายจดบันทึก)
2. ผู้เรียนต้องการสร้างทางเลือกเกี่ยวกับสิ่งที่จะเรียนและวิธีการเรียน	2. ผู้สอนเป็นผู้กำหนด
3. เน้นที่การบูรณาการการเรียนรู้ระหว่างหลักสูตรต่าง ๆ	3. เน้นการเรียนเนื้อหาสาระในรายวิชานั้น ๆ
4. เน้นกิจกรรมการเรียนรู้ประเภท Inquiry-Learning	4. เน้นการรับรู้ข้อมูลเนื้อหาสาระจากผู้สอน
5. ผู้สอนเป็นผู้ให้คำแนะนำ เป็นพี่เลี้ยงและเป็นผู้อำนวยความสะดวก สร้างแรงจูงใจภายใน กระตุ้นความสนใจ ความอยากรู้อยากเห็น และความรับผิดชอบ เพื่อให้เกิดการเรียนรู้อย่างเต็มศักยภาพ	5. ผู้สอนเป็นผู้เชี่ยวชาญในเนื้อหาสาระ และเป็นผู้ควบคุมกิจกรรมการเรียนการสอนทั้งหมด เน้นแรงจูงใจภายนอก (เช่น การให้ Grade)
6. เน้น Cooperative Learning	6. การเรียนรู้รายบุคคล และเน้นการแข่งขันระหว่างผู้เรียน
7. การเรียนรู้เกิดขึ้นได้ทุกที่	7. การเรียนรู้ต้องเกิดขึ้นเฉพาะในห้องเรียน ห้องกิจกรรม และห้อง Lab เท่านั้น (เป็นทางการ)
8. มีความยืดหยุ่นสูงในการเรียนการสอน	8. ขึ้นอยู่กับจัดการของผู้สอน
9. มีความยืดหยุ่นสูงในการประเมินตนเอง การประเมินจากเพื่อนซึ่งเป็นวิธีการที่ใช้เป็นปกติ	9. การประเมินเป็นความรับผิดชอบของครูในการให้คะแนน และเป็นสิ่งสำคัญมาก
10. เน้นการเรียนรู้ตลอดชีวิต	10. เน้นที่การทำงานการเรียนให้สำเร็จในรายวิชาเท่านั้น (เพื่อการสอบให้ผ่าน)

ในการจัดการเรียนการสอนแบบเน้นผู้เรียนเป็น
ศูนย์กลางนั้น สามารถดำเนินการได้โดย การออกแบบการ

สอนโดยใช้วิธีการเชิงระบบ (Systematic Approach)
โดยมีรายละเอียดของขั้นตอนการดำเนินงาน (รูปที่ 6)

รูปที่ 6 แนวทางการจัดการเรียนการสอนแบบเน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลางโดยใช้การออกแบบการสอนวิธีการเชิงระบบและมี
ขั้นตอนการดำเนินงานเป็นลำดับ

การออกแบบการสอนโดยใช้แนวคิดเชิงระบบ
ดังกล่าวจะช่วยให้ผู้สอนสามารถออกแบบการสอนได้อย่าง
ครบถ้วนสมบูรณ์ทุกองค์ประกอบของการจัดการเรียนการ

สอน และสามารถนำรูปแบบการสอนนั้นไปใช้ในการจัดการ
เรียนการสอนจริงได้อย่างมีประสิทธิภาพ

การวางแผนการสอน (Instructional Planning)

การวางแผนการสอนหรือการวางแผนการจัดการเรียนการสอนเป็นการกำหนดหรือออกแบบการจัดการเรียนการสอนไว้ล่วงหน้าว่า จะสอนเพื่ออะไร (จุดมุ่งหมายการเรียนรู้) สอนอะไร (เนื้อหาสาระและประสบการณ์การเรียนรู้) สอนอย่างไร (รูปแบบการสอน วิธีการสอนเทคนิคการสอนและสื่อการสอน) และจะวัดและประเมินผลการเรียนรู้อย่างไร (แนวทางและวิธีการวัดและประเมินผลการเรียนรู้)

การวางแผนการสอน มี 2 ระดับ คือ

(1) การวางแผนการสอนระยะยาว หรือโครงการสอนระยะยาวในระดับรายภาคการศึกษา เป็นการกำหนดอย่างกว้าง ๆ ว่า จะสอนอะไรบ้าง (เนื้อหาสาระในช่วง / ภาคการศึกษา ให้ครบถ้วนตามที่กำหนดไว้ในรายละเอียดวิชา (Course Description) โดยกำหนดว่า หัวเรื่อง (Outline) แต่ละหัวเรื่องนั้นจะใช้เวลาสอนเท่าใด สอนโดยวิธีใด ใช้สื่อประกอบอะไรบ้าง พร้อมทั้งกำหนดวิธีการและเกณฑ์การวัดและประเมินผลการเรียนรู้ไว้ด้วย

(2) แผนการสอนรายคาบ (Lesson Plan) เป็นแผนการสอนระยะสั้นเฉพาะคาบเรียนแต่ละครั้ง เป็นแผนการสอนที่กำหนดองค์ประกอบของการจัดการเรียนการสอน ทุกองค์ประกอบอย่างละเอียด

การวางแผนการเรียนการสอนระดับอุดมศึกษา ส่วนใหญ่เป็นการวางแผนการสอนระยะยาวในระดับภาคการศึกษา โดยจัดทำในลักษณะเป็นประมวลการสอนรายวิชา (Course Syllabus) ซึ่งการจัดทำประมวลการสอนรายวิชานั้นใช้หลักการเกี่ยวกับการวางแผนการสอนระยะยาว แต่อาจมีข้อแตกต่างกันในรายละเอียดได้บ้างตามแบบฟอร์มของแต่ละมหาวิทยาลัย

การประเมินผลการสอน

การประเมินผลการสอน เป็นการตรวจสอบว่า อาจารย์ผู้สอนได้จัดการเรียนการสอนอย่างมีประสิทธิภาพ ซึ่งจะนำไปสู่การบรรลุเป้าหมายของการเรียนรู้ หรือไม่อย่างไร มีปัญหาอุปสรรคอย่างไร เพื่อนำผลการประเมินนี้ไปใช้ในการปรับปรุง พัฒนา และวางแผนการจัดการเรียนการสอนให้มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น

การประเมินผลการสอน ควรประเมินทั้งโดยตัวอาจารย์ผู้สอนเอง และประเมินโดยผู้เรียนซึ่งการประเมินผล การสอนทั้งโดยตัวอาจารย์ผู้สอนเองและผู้เรียน มีประเด็นสำคัญที่ควรประเมินดังนี้ (1) เตรียมการสอนทั้งเนื้อหา

และวิธีการ (2) จัดสิ่งแวดล้อมและบรรยากาศที่เอื้อต่อการเรียนรู้ (3) เอาใจใส่ผู้เรียนเป็นรายบุคคล (4) จัดกิจกรรมและสถานการณ์ ให้ผู้เรียนได้แสดงออกและคิดอย่างสร้างสรรค์ (5) ส่งเสริมให้ผู้เรียนได้ฝึกคิด ฝึกปฏิบัติ ฝึกประเมินผลตนเองเพื่อสร้างองค์ความรู้ด้วยตนเอง (6) เปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้แลกเปลี่ยนการเรียนรู้จากกลุ่ม (7) ใช้สื่อการสอนอย่างมีประสิทธิภาพ (8) ใช้แหล่งการเรียนรู้ที่หลากหลาย และสัมพันธ์กับชีวิตจริงของผู้เรียน (9) เสริมสร้างคุณลักษณะที่พึงประสงค์ ตามแนวพระราชบัญญัติและวัฒนธรรมไทย และ (10) ประเมินผล การเรียนรู้ตามสภาพจริงของผู้เรียนและพัฒนาการเรียนรู้อย่างต่อเนื่อง

การประเมินผลการสอนอย่างตรงไปตรงมาตามสภาพความเป็นจริงจะทำให้ได้ข้อมูลที่ถูกต้องและมีความสำคัญสำหรับการพัฒนาการจัดการเรียนการสอนให้มีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น

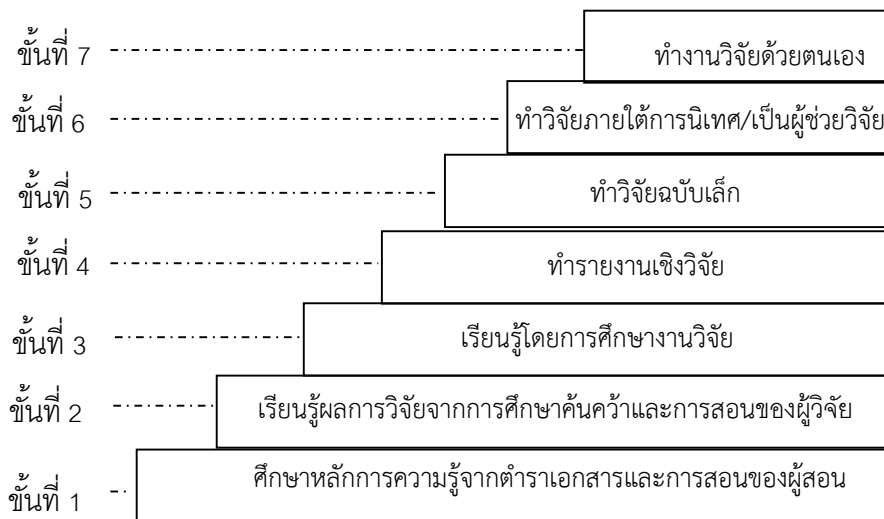
รูปแบบการสอนและวิธีการสอนในระดับอุดมศึกษา

การจัดการเรียนการสอนในระดับอุดมศึกษา ได้ใช้รูปแบบที่เน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง วิธีการสอนที่สอดคล้องกับรูปแบบการจัดการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง ได้แก่ (1) การสอนโดยใช้กระบวนการวิจัย (Research Based Instruction) (2) การสอนแบบกลุ่มสืบสวน (Group Investigation Model) (3) การสอนแบบอภิปราย (Discussion) (4) การสอนโดยใช้กรณีตัวอย่าง (Case Study) (5) การสอนโดยการอธิบาย ถาม-ตอบ (Lecture Recitation) และ (6) การสอนแบบใช้ปัญหาเป็นฐาน (Problem-Based Instruction)

การสอนโดยใช้กระบวนการวิจัย (Research-Based Instruction)

การสอนโดยใช้กระบวนการวิจัย มาจากแนวคิดสำคัญ คือ การเน้นให้ผู้เรียนสามารถแสวงหาความรู้และสร้างองค์ความรู้ได้ด้วยตนเอง โดยการสอนวิธีนี้มีพื้นฐานมาจากการเรียนการสอนแบบสืบสวน การสอนโดยใช้กระบวนการวิจัย จึงหมายถึง การจัดการเรียนการสอน เนื้อหาสาระของวิชานั้น ๆ โดยใช้กระบวนการ ทักษะการวิจัย มาเป็นวิธีการสอน อย่างมีลำดับขั้นตอนตามความยากง่ายของการใช้กระบวนการวิจัย

การสอนโดยใช้กระบวนการวิจัยมีลำดับขั้นตอน (รูปที่ 7)

(ที่มา: ฉลองศรี พิมลสมพงศ์, 2547)
รูปที่ 7 ขั้นตอนการสอนโดยใช้กระบวนการวิจัย

เมื่อพิจารณาขั้นตอนของการจัดการเรียนการสอนโดยใช้กระบวนการวิจัยตามแผนภูมิข้างต้น จะเห็นว่าขั้นที่ 1 ถึงขั้นที่ 4 นั้นสามารถนำมาใช้ในการจัดการเรียนการสอนในระดับปริญญาตรีได้อย่างเหมาะสม เพราะเป็นการจัดให้ผู้เรียนได้แสวงหาความรู้ได้ด้วยตนเองโดยการแนะนำและช่วยเหลือของอาจารย์ผู้สอน ส่วนขั้นที่ 5 ถึงขั้นที่ 7 ควรนำไปใช้ในการจัดการเรียนการสอนในระดับบัณฑิตศึกษา เพราะจะช่วยให้ผู้เรียนได้พิจารณาทักษะกระบวนการวิจัยและสามารถทำวิจัยได้ด้วยตนเอง ซึ่งเป็นไปตามจุดมุ่งหมายของการศึกษาในระดับบัณฑิตศึกษา

สรุป

การจัดการเรียนการสอนในระดับอุดมศึกษาอย่างมีประสิทธิภาพเป็นกระบวนการที่เป็นปฏิสัมพันธ์ 2 ทางระหว่างอาจารย์ผู้สอนกับผู้เรียน ซึ่งมีลักษณะเฉพาะ คือเป็นผู้ที่กำลังจะเป็นผู้ใหญ่หรือเป็นผู้ใหญ่เต็มตัวแล้ว ดังนั้นการจะจัดการเรียนการสอนให้มีประสิทธิภาพและ

ประสิทธิผลตามจุดมุ่งหมายของการผลิตบัณฑิตของมหาวิทยาลัยได้นั้น อาจารย์ผู้สอนซึ่งถือเป็นหัวใจสำคัญของการจัดการเรียนการสอน นอกจากต้องเป็นผู้มีความรู้เชิงเนื้อหาวิชาที่สอนอย่างเป็นเยี่ยมแล้วจะต้องเป็นผู้ที่เข้าใจธรรมชาติการเรียนรู้ของผู้เรียน พร้อมทั้งต้องมีทักษะการสอนที่เป็นเยี่ยมอีกด้วย

เอกสารอ้างอิง

สำนักงานคณะกรรมการอุดมศึกษา. (2548).

เกณฑ์มาตรฐานหลักสูตรระดับอุดมศึกษา พ.ศ. 2548. (อัคราเนนา)

ฉลองศรี พิมลสมพงศ์. (2547). *การจัดการเรียนการสอนโดยใช้กระบวนการวิจัยในวิชาการท่องเที่ยว* (รายงานการวิจัย). (อัคราเนนา)

วิจิตร ศรีสะอาด. (2542). *หลักการอุดมศึกษา.*

กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.